

Realment volem que els nois i noies adolescents formin part de la societat?

Jaume Funes. Psicòleg, educador i periodista. S'ha especialitzat prioritàriament en el món dels adolescents i joves amb dificultats socials.

Els nois i noies adolescents sempre són el reflex, amb traços de calibre gros, del món adult; no cauen del cel, són fills nostres. A més, com que descobreixen les nostres contradiccions, els nostres dubtes, sempre tendim a pensar en el control —la norma i el codi— com a resposta. Majoritàriament, s'impliquen de manera accelerada i intensa en qualsevol canvi cultural o tecnològic i ho fan d'una manera pròpia (quan nosaltres encara estem desconcertats i parlem dels perills d'internet ells es dediquen a construir-se a Instagram). Finalment, quan descobrim que potser no els hem educat adequadament, ens entra el pànic moral i tendim a recuperar dogmes (polítics o religiosos), catecismes i manuals d'urbanitat del passat.

Amb catecisme i sense ètica evolutiva

De fons, sempre sura una preocupació inevitable: com educar adolescents? Com continuar sent persones adultes positives i útils en les seves vides? Com fer-ho en la societat digital, virtual, en xarxa?¹ Una part d'aquesta educació que no sempre fem té a veure amb el que podríem anomenar “adolescent ciutadà”. És a dir, educar per fer possible que l'ado-

lescent es construeixi com a ciutadà. Dit d'una altra manera, educar per a la ciutadania en l'adolescència. Però, com sempre que es tracta de qüestions aparentment complicades, el buit o les confrontacions estan servides. Alguns esperen que es faci a partir de l'escola, mentre d'altres el primer que fan quan governen és suprimir qualsevol pretensió que estigui present al currículum.

De fet, avui estem en una situació en la que Educació per a la Ciutadania ha estat suprimida i la Religió és una assignatura que cal aprovar amb bona nota. Alhora, els buits generats ens porten a inventar programes per lluitar contra el masclisme quan els nois i noies estan descobrint la seva sexualitat, sense que tinguin valors per gestionar el plaer; cerquem fórmules per gestionar l'assetjament havent oblidat la construcció de la convivència; tractem de vendre solidaritat quan els adolescents acaben pensant i dient que tots els éssers humans no són iguals; endurim les lleis de menors quan descobrim que passen de les nostres normes i no se senten formant part de la societat. Tot quan allò més raonable seria recuperar l'ètica evolutiva (una ètica per als adolescents d'avui), l'educació per a la ciutadania (no necessari-

ament l'assignatura) i l'obligació de pensar (és a dir, retornar el dret a pensar lliurement i entendre el món sense les cotilles familiars, de la “tribu” o el mercat).

De la innovació escolar a la innovació educativa

Si pensem en l'escola, cal considerar que estem en temps en els que la “innovació” escolar sembla estar de moda i, fins i tot, s'ha convertit en un bon producte de màrqueting a l'hora de matricular els fills. Per això, potser podríem aprofitar per convertir la imprescindible renovació radical que l'escola necessita avui en un veritable moviment educatiu (amb ètica, equitat, diversitat, ciutadania, etc.) i no en una col·lecció de novetats didàctiques al marge dels valors.

És el moment de recordar i comparar que enviem els infants i adolescents a l'escola per a que esdevinguin persones, ciutadans cultes, en companyia d'altri, en la societat digital. Les tres pretensions, però, van juntes: volem que siguin persones en totes les seves dimensions; tenim en

¹ Algunes propostes per intentar fer-ho son al llibre que acaba d'aparèixer “Educar adolescents... sense perdre la calma” (Eumo editorial)

compte que necessiten l'altre per ser, que no poden construir-se com a individus sols; finalment, acordem que no poden ni ser ni conuiu sense preguntar-se per la realitat que els envolta.

Els components d'una ètica per a la ciutadania

En parlar de l'educació ètica dels adolescents (de la nostra vida ètica que tractem de traspasar) insisteixo, seguint Bertrand Rasell, que aquesta té quatre components:

- sentir-se impulsat pel desig d'amor,
- la necessitat de saber,
- la incapacitat d'acceptar com a normal el dolor aliè,
- la incapacitat per acceptar el sofriment de la humanitat.

L'ètica té a veure amb el que cadascun de nosaltres considerem una bona vida, una vida bella, i amb el que acordem tots que és una bona vida per a tots. Educar en clau ètica és preguntar-se sobre on dipositem l'alegria, què és el plaer i la felicitat. Alhora, descobrir que són altres éssers humans els que ens fan humans i preguntar-nos quin ha de ser la nostra relació amb els altres. L'ètica ens recorda que som subjectes fràgils que es relacionen amb altres subjectes fràgils.

Tot això desitjant saber, gaudint per conèixer, buscant explicacions i rebutjant dogmes. Acceptant dubtes i buscant respostes sovint transitòries. Assegurant-nos que les nostres explicacions poden ser compartides i discutides. Donant per fet que, en una societat canviant, les nostres respostes seran provisionals i les incerteses renovades. No hi ha ètica sense observar, pensar i actuar. Tampoc hi ha si la visió, el pensament i l'acció solament provenen dels nostres estrictes i únics punts de vista.

L'alegria i la felicitat que busquem són incompatibles amb la infelicitat d'uns altres. No hi ha ètica quan s'aïlla una part de la realitat perquè no contami la nostra forma de viure i ser. Encara hi ha menys ètica si argumentem que el diferent és desigual i el seu patir gens té a veure amb nosaltres. Eduquem en relació amb

el plaer i la felicitat, els dubtes i les curiositats, la voluntat de perseguir per a tothom similar situació de ben-estar.

Ciutadans i ciutadanes que dubten

Si parlem de ciutadania, podem definir-la com el fet de viure col·lectivament la "ciutat", un territori en el que tots tenim els mateixos drets i responsabilitats, però en el que podem viure de manera diversa. Sempre deixant clar que la ciutadania està definida per la nostra igual condició humana i pel projecte de convivència que compartim. Eduquem en una ciutadania que mai pot ser definida per una característica filosòfica, religiosa, política, d'origen social o naixement.

Educar ciutadans cultes vol dir superar la dependència dels currículums, deixar de discutir sobre quin fet històric ha de ser explicat o silenciado. Un noi o una noia no serà inculte per no saber quin any va començar la Revolució Francesa, sinó per no tenir curiositat per saber com s'acaba en cada moment de la Història la tendència dels monarques i dictadors a imposar les seves regles. Serà inculte no tan sols perquè no sap com funciona el seu cos, sinó per creure sistemàticament que el seu estat d'ànim depèn de l'horòscop.

Ètica i ciutadania van associades al dubte. Educar és fer possible que esdevinguin ciutadans que dubten, advertint permanentment que els poderosos de tota mena sempre pretenen donar per bona i immutable la seva lectura de la realitat així com

les respostes que ells ofereixen. Al llibre "Álex no entiende el mundo" (Penguin 2014) suggereixo als adolescents sis grups de preguntes que per molt "passotes" que siguin no poden deixar de fer-se: sobre ells mateixos, sobre el que volen fer amb les seves vides, sobre les explicacions del món, sobre la igualtat i la diferència, les que tenen a veure amb la "merda" de societat en la que diuen viure i aquelles que troben com a resposta formes actives de treballar per canviar-la.

Fer ciutadania a l'escola

Si aconseguim recuperar (de maneres diverses, de forma activa i en diferents àrees de coneixement) l'educació ètica i ciutadana a l'escola, a l'institut, no estaria de més resumir alguns dels seus components. Així, haurien de descobrir, discutir, practicar sobre:

- Els drets humans. Els drets als que ningú pot renunciar i dels que ningú pot ser privat. No és automàtic que un adolescent accepti que tothom és igual en drets.
- Els drets dels infants. Els drets que estan associats als seus temps vitals diferents dels adults (no pas a la seva falsa condició de menors). El descobriment que són ciutadans actius de drets i han de poder exercir-los.
- Les formes de conèixer i de construir allò que cadascú és i vol ser. Els processos de cons-

trucció de les identitats (diverses, canviant en el temps, definides entre tots), també en els espais virtuals.

- Les formes de vida en comú. Descobrir i comprendre com es pot regular la vida que compartim. Situar la llibertat com a element comunitari.
- El lloc de l'ètica en la regulació de la conducta. Descobrir els valors (satisfaccions, felicitats, inconvenients) d'actuar d'una o altra manera.
- Descobrir l'altre com a necessitat per a ser un mateix. A partir de la seva lògica de l'amistat i de la necessitat del grup d'iguals descobrir que les altres persones són imprescindibles.
- Descobrir les diversitats dels altres. Aprofitant la seva necessitat de ser subjectes únics, de sentir-se diferents, treballar la necessitat d'acceptar les altres singularitats.
- Eines per observar, veure la realitat, descobrir críticament l'entorn pròxim i la societat global. Pensar a canviar-la. Treballar les diferents formes de participació, de canvi pausat o radical.

Poder relativitzar la pròpia cultura

Cap educació per a la ciutadania pot anular la tasca bàsica de l'escola: aprendre a pensar. L'educació per pensar i el domini del pensament científic ha de servir per ubicar la relativitat de la pròpia "fe", de la "fe i la cultura" de la família (interrogar-se i saber viure de manera autònoma). També ha de servir per ajudar a descobrir que, al llarg del temps, moltes persones han pensat, han construït les seves explicacions col·lectives... i han discrepat. Que sempre, al llarg de la història, alguns grups, algunes persones han imposat a les altres les seves raons i les seves formes d'organitzar la societat.

Com que ja sabem que quan una qüestió és "transversal" sempre es tracta d'una realitat que ningú porta a la pràctica i s'obvia debatre sobre les contradiccions, per a que aquesta "educació" sigui possible cal garantir

a on i com s'abordaran tots aquests "continguts" ètics. Garantir la planificació explícita en totes les àrees de coneixement (en el maleït currículum). Igualment, garantir l'observació adulta de la vida quotidiana comú i les dinàmiques de convivència.

Com que no es tracta d'aprendre de-

mocràcia sinó de descobrir-la practicant-la, han de poder exercitar els drets, defensar els drets propis i els dels altres. A més, la vida de l'escola, la vida de la classe s'organitzen en clau de ciutadania, en clau de comunitat. Es practica la ciutadania escolar.